

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ****Ясак Тетяна Миколаївна,***к.п.н., доцент Нікопольського факультету  
Запорізького національного університету*

У контексті системи освіти ХХІ ст. спостерігається зростання ролі й значення інформаційних і комунікаційних технологій, які стають характерною ознакою сучасного суспільства і системи вітчизняної освіти як його складової. За умов переходу України до інформаційного суспільства застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні — одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку освітнього процесу, що забезпечує підвищення його ефективності. Як засвідчує сучасна освітня практика, інформаційно-комунікаційні технології набули широкого розповсюдження як допоміжні засоби ефективнішого розв'язання традиційних дидактичних завдань: тренінги, контроль знань, умінь і навичок, унаочнення, можливість індивідуалізації, диференціації навчання, активного залучення учнів до проектної діяльності (індивідуальної чи в малих групах). Адже сучасний учень потребує такого навчання, яке забезпечувало б розвиток творчого мислення, самостійності й активності в навчальній діяльності, уміння набувати нові для себе знання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Розгляд комплексу питань, пов'язаних із використанням сучасних ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) у навчанні, започатковано у працях В.Ю.Бикова, С.Д.Бушуєва, Є.І.Виштинського, Б.С.Гершунського, А.С.Демушкіна, М.І.Жалдака, А.О.Кривошеєва, В.М.Монахова, Л.П.Прессма, О.В.Співаковського та ін.

Можливості використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення української мови окреслювались у роботах С.О.Карамана, О.М.Горошкіної, О.В.Караман, Н.Семенів, Л.В.Скуратівського, М.Г.Стельмаховича, А.М.Уліщенко Г.Т.Шелехової та ін. Дослідники зазначають, що використання ІКТ на уроках української мови вимагає теоретичного обґрунтування та практичного розв'язання цілої низки питань: визначення науково-методичних та психолого-педагогічних основ застосування ІКТ у навчальному процесі; розроблення комп'ютерно зорієнтованого навчально-методичного забезпечення; визначення оптимального співвідношення між новими технологіями та традиційними для вивчення української мови засобами.

**Мета статті** полягає у висвітленні сутності складових поняття „інформаційно-комунікаційні технології” з огляду на використання їх у процесі вивчення української мови.

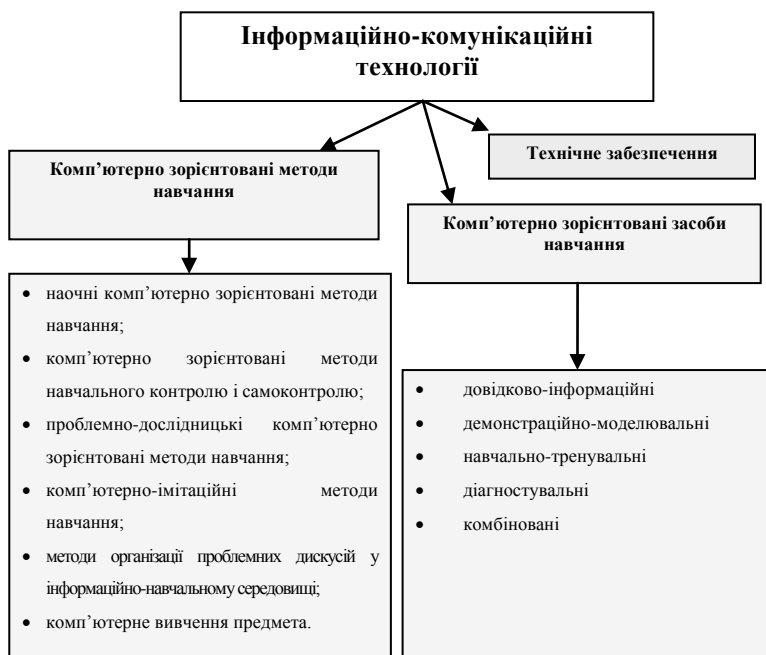
У спеціальній літературі „інформаційно-комунікаційні технології” тлумачаться як сукупність принципово нових засобів і методів обробки даних, що вбудовуються в педагогічні системи та являють собою цілісні технологічні системи, які забезпечують цілеспрямований збір, збереження, обробку, передачу і представлення інформації, необхідної для педагогічного процесу з метою створення оптимальних засобів керування навчальною діяльністю відповідно до визначених дидактичних цілей [6, с.11-12].

Історико-педагогічний аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців (В. Ю. Биков, М. І. Жалдак, Ю. О. Жук, В. І. Клочко, Т. І. Коваль, С. О. Сисоєва, О. В. Співаковський) дав змогу узагальнити теоретичні напрацювання дослідників щодо базової дефініції „інформаційно-комунікаційні технології”, яка за час свого функціонування у науковому обігу зазнала певних трансформацій і доповнень [1; 3; 4; 5; 7]. У статті *інформаційно-комунікаційні технології* тлумачаться як інноваційне технічне забезпечення, сукупність комп'ютерно зорієнтованих методів і засобів навчання з високою адаптивністю, що сприяють оптимізації навчально-виховного процесу на засадах індивідуалізації, диференціації та інтенсифікації, а також уможливають розвиток інтелектуального й творчого потенціалу учнів. З огляду на це ІКТ доцільно, на нашу думку, кваліфікувати як інтегративну сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів єдиної системи. Складовими цієї системи нами визначено: комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання, комп'ютерно зорієнтовані методи навчання, технічне забезпечення (див. схему 1.).

Склад і структура інформаційних об'єктів програмного забезпечення є необхідними і достатніми для розв'язування за допомогою комп'ютерних технологій, що використовуються в навчальному процесі, відповідних дидактичних завдань [3, с.49]. Зміст поняття „програмне забезпечення” є інтегративно-комплексним, може включати багато різних видів, які відрізняються між собою змістом завдань, призначенням для використання у діяльності користувача (учителя, учня). Як синоніми цього терміна в науково-методичній літературі використовуються такі визначення: програмні педагогічні засоби, комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання, електронно-дидактичні засоби, комп'ютерні програми навчального призначення, комп'ютерні системи дидактичного призначення й інші [1; 2; 3; 5; 7].

У нашому дослідженні під програмним забезпеченням будемо розуміти комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання, спеціально розроблені чи адаптовані до застосування у процесі поглибленого вивчення української мови в школах. *Комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання* розглядаються як новітній дидактичний засіб, спеціальним способом закодована, структурована та упорядкована сукупність інформаційних об'єктів, що забезпечують навчально-пізнавальні потреби суб'єктів навчання в накопиченні, зберіганні, обробленні й передаванні навчально-методичної інформації у процесі як традиційних, так й інноваційних форм навчання.

**Схема 1. Складові інформаційно-комунікаційних технологій**



Відповідно до інформаційно-навчальної ознаки класифікацію комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання бажано здійснювати у системі педагогічного ланцюжка „теорія — практика — контроль”:

- **довідково-інформаційні** — електронні тексти лекцій, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, інформаційні матеріали мережі Інтернет, інтерактивні бази даних з текстовим, гіпертекстовим або мультимедійним поданням навчального матеріалу, електронні енциклопедії, довідники, словники, журнали, інформаційні матеріали вебсайтів та інформаційних порталів тощо;

- **демонстраційно-моделювальні** — імітаційні мультимедійні моделі, динамічні таблиці, комп'ютерні ділові ігри;

- **навчально-тренувальні** — призначені для виконання різних видів вправ і завдань, програми-тренажери;

- **діагностувальні** (контрольовальні) — комплекси вправ для самоконтролю знань, умінь і навичок учнів, автоматизовані тести;

- **комбіновані** — електронні підручники і посібники для поглибленого вивчення предмета.

Способи застосування в шкільній освіті засобів ІКТ мають спиратися на принцип доцільності, який визначається педагогічною необхідністю. При цьому вбачається, що засоби ІКТ самі по собі не відіграють важливої ролі без загальної концепції, відповідних методик їх застосування в навчально-виховному процесі та комп'ютерно зорієнтованих методів навчання, що відповідають завданням розвитку і навчання школярів.

*Комп'ютерно зорієнтовані методи навчання* визначаються як способи взаємозв'язку діяльності суб'єктів навчання в інформаційно-комп'ютерному середовищі, що сприяють активізації та індивідуалізації навчально-пізнавальних дій здібних учнів [4, с.26]. З-поміж комп'ютерно зорієнтованих методів навчання вирізнять такі:

- наочні комп'ютерно зорієнтовані методи навчання;
- комп'ютерно зорієнтовані методи навчального контролю і самоконтролю;
- проблемно-дослідницькі комп'ютерно зорієнтовані методи навчання;
- комп'ютерно-імітаційні методи навчання;
- методи організації проблемних дискусій у інформаційно-навчальному середовищі;
- комп'ютерне вивчення предмета.

На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій *наочні комп'ютерно зорієнтовані методи навчання* базуються на використанні у навчально-виховному процесі засобів мультимедія, які доповнюються під час вивчення нового матеріалу так званими „е-лекціями” (електронними лекціями), тобто лекційним матеріалом, підготовленим з використанням засобів для створення електронних презентацій. Суттєвими перевагами е-лекцій є інтеграція в єдине інформаційно-навчальне середовище багатогранних видів інформації (текст, таблиці, ілюстрації, музика, анімація та ін.) з гіпертекстовою технологією подання їх аудиторії; можливість організації лекції з елементами проблемного навчання; швидкий зворотний зв'язок між учнем і вчителем; можливість швидкого виходу до інформації та комп'ютерно зорієнтованих засобів навчання, розмішених у мережі Інтернет.

*Комп'ютерно зорієнтовані методи навчального контролю і самоконтролю* дають змогу перевіряти (контролювати) й коригувати якість засвоєння знань, умінь і навичок без безпосереднього втручання педагога, лише під його наглядом. У процесі контролю якості знань найдоречнішим є індивідуальний режим роботи: учень — комп'ютерна навчальна програма — учитель. Такий вид контролю є досить ефективним, оскільки заощаджує час для більшої кількості тренувальних вправ і завдань творчого характеру, є ефективною формою само- і взаємоконтролю. Уроки із використанням комп'ютерних форм контролю створюють умови для перевірки знань учнів (на різних етапах уроку, з різною навчальною метою), що дає змогу швидко й ефективно з'ясувати рівень знань з теми, об'єктивно оцінити їх глибину, оперативно скоригувати знання.

Завдяки появі мережних засобів зв'язку та всесвітньої мережі Інтернет нині у навчально-виховному процесі шкіл успішно впроваджуються *проблемно-дослідницькі комп'ютерно зорієнтовані методи навчання*, які сприяють реалізації творчого ставлення учнів до проблемно-дослідницької діяльності. Комп'ютерні комунікації сприяють активному застосуванню таких методів навчання, як дискусії, моделювання, форуми, проектні групи, ділові ігри, відеоконференції, прогресивні семінари та вебінари, дослідницькі й проблемні методи та ін.

До комп'ютерно зорієнтованих методів навчання належать також *комп'ютерно-імітаційні методи навчання*, які застосовуються з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності. Найпопулярнішими з-поміж них є ділові комп'ютерні ігри, що сприяють моделюванню учнями різних ситуацій, уможливають проектувати способи дій в умовах конкретних навчальних моделей, демонструвати процес систематизації теоретичних знань під час вивчення

певної проблеми.

Метою ділової комп'ютерної гри може бути навчання учасників тих чи інших прийомів професійної діяльності та оптимальних варіантів дій у різних умовах. Цей метод навчання має високу ефективність у навчальному процесі.

З появою мережних засобів швидкої організації міжособистісних комунікацій — електронної пошти, форумів, чатів — навчальна дискусія поступово переміщується з аудиторії у середовище Інтернет. Саме тому входять у практику шкіл *методи організації проблемних дискусій* з використанням мережних засобів зв'язку, суть яких полягає в обміні поглядами суб'єктів навчання з конкретної проблеми, створення ситуації пізнавальної суперечки. Відтак виникає більший інтерес в учнів як до теми, так і до процесу учіння, створюються умови здобуття нових знань. До таких методів віднесено дебати, дискусійні групи, „мозкові атаки”, комп'ютерні конференції, вебінари, форуми, організовані в мережному середовищі. Це методи, для яких характерна активна взаємодія між усіма учасниками навчального процесу.

Практичні методи навчання, що передбачають самостійну роботу учнів у інформаційно-навчальному середовищі, кваліфікуються як *комп'ютерне вивчення предмета*. Поширеним комп'ютерно зорієнтованим методом вивчення дисципліни є робота з електронними засобами навчання, що знаходяться безпосередньо на персональному комп'ютері чи в мережі Інтернет, а саме: електронні підручники, комп'ютерні програми навчального призначення, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, електронні енциклопедії, довідники, словники, інформаційні системи й бази даних.

Реалізація при побудові педагогічних систем принципів відкритої освіти, використання методів і засобів ІКТ уможливають істотне розширення потенційного простору навчально-виховного середовища, забезпечують формування і використання єдиного освітнього простору, яке складається з доступної якісної й кількісної різноманітності інформаційних освітніх ресурсів.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології, володіючи потужним функціональним ресурсом з оброблення, інтерпретації, візуалізації, озвучування, збереження інформації, можуть бути використані як один із важливих функціональних засобів сучасного навчання української мови. Як висновок зазначимо, що методично виправдане застосування на уроках рідної мови ІКТ вимагає науково обгрунтованого підходу до створення й використання комп'ютерно зорієнтованих засобів навчального призначення, які за структурою, змістом та методикою подання навчальної інформації повинні відповідати чинним навчальним програмам з української мови, передбачати практичну реалізацію лінгводидактичних принципів навчання, сприяти інтенсифікації процесу засвоєння знань.

**Перспективи пошуків у напрямку дослідження** ми вбачаємо у подальшому розробленні й удосконаленні мультимедійних дидактичних засобів з української мови, які підвищували б рівень інформаційної забезпеченості навчального процесу, сприяли організації масового і всебічного контролю за засвоєнням навчального матеріалу при збереженні його індивідуальності та відповідали б педагогічним, психофізіологічним, естетичним і ергономічним вимогам.

**Summary:** The articles deals with the theoretical aspect of using the informational-communicative technologies in educational process, component concepts of „information-communication technologies” are considered from the point of view of their usage in the course of studying of the Ukrainian language. Theoretical researches of scientists about the base definition „informational-communicative technologies”, „computer orientated methods of studying”, „computer orientated facilities of studying”. Computer orientated methods and facilities of studies are classified and theoretically generalized. Examples of the computer orientated methods, facilities of studies and methodical recommendations are given in order to use them at the Ukrainian language lessons in the conditions of modern educational space. **Keywords:** information-communication technologies, computer orientated methods, computer orientated facilities of studies, Ukrainian language lessons, computer.

**Резюме:** В статтє освещен теоретический аспект использования информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе, поданы составляющие понятия „информационно-коммуникационные технологии” с точки зрения использования их в процессе изучения украинского языка. Поданы дефиниции таких понятий как „информационно-коммуникационные технологии”, „компьютерно ориентированные методы обучения”, и „компьютерно ориентированные средства обучения”. Классифицированы и теоретически обобщены компьютерно ориентированные методы и средства обучения. Поданы примеры компьютерно ориентированных методов и средств обучения, методические рекомендации по их использованию на уроках украинского языка в условиях современного образовательного пространства. **Ключевые слова:** информационно-коммуникационные технологии, компьютерно ориентированные методы обучения, компьютерно ориентированные средства обучения, уроки украинского языка, компьютер.

**Резюме:** У статті висвітлено теоретичний аспект застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, подано складові поняття „інформаційно-комунікаційні технології” з огляду на використання їх у процесі вивчення української мови. Подано дефініції таких понять як „інформаційно-комунікаційні технології”, „комп'ютерно зорієнтовані методи навчання”, „комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання”. Класифіковано й теоретично узагальнено комп'ютерно зорієнтовані методи і засоби навчання. Подано приклади комп'ютерно зорієнтованих методів навчання та умови їх реалізації на уроках української мови в умовах сучасного освітнього простору. **Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерно зорієнтовані методи навчання, комп'ютерно зорієнтовані засоби навчання, уроки української мови, комп'ютер.

#### Література

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та е-технологій навчання / В.Ю.Биков // Розвиток педагогічної та психологічної наук в Україні 1992-2002: зб. наук. праць до 10-річчя АПН України / АПН України. — Част. 2. — Х.: ОВС, 2002. — С.182-199.
2. Демушкин А. С. Компьютерные обучающие программы / Демушкин А.С., Кириллов А.И., Сливина Н.А., Чубров Е.В., Кривошеев А.О., Фомин С.С. // Информатика и образование. — 1995. — № 3. — С. 15-22.
3. Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць / за ред. В.Ю.Бикова, Ю.О.Жука / Інститут засобів навчання АПН України. — К.: Атіка, 2005. — 272с.
4. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посіб. / Коваль Т.І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П. — К.: Вид. цент КНЛУ, 2009. — 380с.
5. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання: зб. наук. праць / Редкол. — К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова. — 2003. — Вип. 7. — 486с.
6. Полат Б. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Б.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров; под ред. Е.С.Полат. — М.: Издательский центр „Академия”, 2000. — 272с.
7. Співаковський О. В. Педагогические программные средства: объектно-ориентированный подход / О. В. Співаковський // Информатика и образование — 1990. — № 2. — С.71-73.

Подано до редакції 23.05.2012

